

LEIDSE MILIEURAAD
p/a Hoge Rijndijk 28
2314 KJ Leiden
06 – 237 06 963
www.leidsemilieuraad.com
lmrsecretaris@gmail.com
twitter@lmraad

Leiden, 28-06-2024

Aan het College van Burgemeester en Wethouders
t.a.v. wethouder voor Klimaat, Mobiliteit en Financiën
Hr. A. North
Stadhuisplein 1
Leiden

Betreft: Adviesaanvraag Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond (LUBO) 2024-2030

Geacht College,

Bij brief van 14 mei 2024 (uw kenmerk Z/24/3673736) heeft u aan de Leidse Milieuraad (hierna onze raad genoemd) advies gevraagd over het Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond (LUBO) 2024-2030. Dit is aanvulling op ons advies over bodem en ondergrond uit 2023. In het uitvoeringsplan geeft u een beschrijving van de activiteiten van de gemeente Leiden, die betrekking hebben op duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond en de aanpak van bodemverontreiniging. Daarin is tevens opgenomen hoe de middelen vanuit de “reserve LUBO” kunnen worden besteed aan bodemkwaliteit en andere bodemthema’s.

Onze raad heeft op 12 januari 2023 een advies uitgebracht over bodem en ondergrond, waarin de hoofdthema’s zijn:

- Een versterking van het belang van bodem en ondergrond in het planproces door in een vroegtijdig stadium rekening houden met de voorwaarden om bodem, ondergrond en water te beschermen;
- het ontwikkelen van instrumenten en de kennisbasis daarvoor met onder meer toegankelijk kaartmateriaal en onderzoek naar ongeschonden bodems, die extra bescherming vragen;
- het gebruik van vuistregels voor de ontwikkeling en het beheer van de bodem gericht op verbetering van de vitaliteit van de bodem.

We constateren dat de verschillende maatregelen in het LUBO bij kunnen dragen aan de kennisbasis en de handvatten om het belang van bodem en ondergrond te beschermen en dat zij in lijn zijn met het advies dat we eerder hebben gegeven.

U geeft ons de ruimte een integraal advies uit te brengen over het nieuwe LUBO.

Het advies van onze raad over de uitvoeringsagenda treft u hieronder aan.

U stelt in de inleiding van het LUBO dat ‘de ondergrond soms leidend is voor de mogelijkheden bovengronds en veel biedt voor de ontwikkeling van de stad’. Daarmee suggereert u afstand te nemen van de inzet bij de verstedelijking zoveel mogelijk rekening te houden met bodem en ondergrond. Waarschijnlijk is dit niet het geval, gezien de tekst elders in het document, maar dat zien wij graag bevestigd.

Daarnaast acht onze raad het in een uitvoeringsagenda van belang dat er zoveel mogelijk beoogde resultaten vooraf worden geformuleerd en dat er een duidelijke planning bij hoort voor het bereiken van de resultaten. Zowel de beoogde resultaten als planningsmissen we bij veel acties.

Beleidskaders

In de uitvoeringsagenda is een lange lijst met de geldende Leidse beleidskaders opgenomen. Onze raad mist in de lijst beleidskaders de Ecologische Hoofdstructuur (en/of uitwerkingsplan Groene Hoofdstructuur Leiden uit 2018) en adviseert deze aan de lijst kaders toe te voegen, omdat het zeer wenselijk is om juist deze bodems binnen de hoofdstructuur volledig te ontzien.

Relatie tussen bodem en ondergrond en maatschappelijke opgaven

De Omgevingsvisie is een belangrijk kader, dat nog uitgewerkt gaat worden in het Omgevingsplan. In de Omgevingsvisie is opgenomen dat de bodem het fundament vormt voor de duurzame verstedelijking. Boven- en ondergrondse opgaven moeten op basis daarvan goed op elkaar worden afgestemd. Goed dat u zoals aangegeven de regie pakt om samen met relevante partijen de bodem en ondergrond duurzaam in te richten.

Advies 1

Onze raad adviseert u daarbij verder te gaan dan duurzaam inrichten en inzet te plegen om relevante partijen voor te lichten over kansen en bedreigingen voor de ondergrond en te stimuleren daar rekening mee te houden ter bescherming van het water- en bodemsysteem. En daarnaast te stimuleren dat relevante partijen met de gemeente naar mogelijkheden zoeken de vitaliteit van de bodem te verbeteren.

Een aantal van de door u gekozen maatregelen acht onze raad als belangrijk om de belangen van bodem en ondergrond bij de beleidskeuzen over inpassing van functies volwaardig mee te wegen. Het gaat dan met name om de volgende maatregelen:

- U geeft prioriteit aan het ontwikkelen en invoeren van een bodemtoets in de periode 2024-2026 om een zo goed mogelijk inzicht te hebben van de risico's vanuit de ondergrond.
- Verbetering van de (bodem)informatievoorziening en invoeren van gegevens over de milieukwaliteit in de BRO zodat interne en externe partijen gebruiken kunnen maken van actuele en accurate bodeminformatie.
- Het voornemen in het nieuwe Omgevingsplan waarden voor de toelaatbare kwaliteit van de bodem op te nemen (interventiewaarden).
- Investeren van capaciteit voor het tot stand komen van de beleidsmatige uitgangspunten voor de nadere uitwerking/ invulling van de Omgevingsvisie richting het Omgevingsplan is ook als activiteit opgenomen in dit LUBO.

Onze raad wil deze maatregelen graag volgen en daarover in eventueel adviseren. Het lijkt ons zinvol over de uitwerking daarvan nader te spreken in een setting zoals de conferentie die wij najaar 2022 samen met de gemeente hebben georganiseerd.

De functies van de bodem

Het LUBO verwijst naar de uitdaging in het beleidsakkoord 2022-2026 "Samen leven in Leiden" om zowel klimaatadaptieve en vergroeningsmaatregelen als ondergrondse infrastructuur een plek te geven. De inpassing van extra en nieuwe energiesystemen voor elektra en warmte vragen om regie en afwegingen zowel boven- als ondergronds.

Hoofdstuk 3 van het LUBO beschrijft de verschillende functies van de bodem. Klimaatadaptatie en biodiversiteit worden als aparte functie gezien. Daarbij krijgen met name tegengaan van bodemdaling (monitoring via satellietbeelden) en grondwaterregulering aandacht. Dat zijn uiteraard belangrijke maatregelen. Wat onze raad mist is de manier waarop naar een integrale aanpak wordt gezocht, de afstemming tussen deze functies en de bescherming en verbetering van bodem en ondergrond.

Advies 2

Onze raad adviseert bij inpassing van alle genoemde functies steeds te onderzoeken waar inpassing de minste schade veroorzaakt voor de vitaliteit van de bodem en daarover te rapporteren. In de rapportage is het gewenst ook in te gaan over mogelijke alternatieve locaties en de effecten die inpassing daar zouden veroorzaken.

Energietransitie

Er is wel gekeken naar de koppeling van verschillende leidinggebonden activiteiten en kennisopbouw over ruimtebeslag, maar niet naar de gevolgen van leidingen en de uitbreiding daarvan in termen van 'warmtevervuiling' voor de bodem en de aanpak om daar rekening mee te houden.

Bodemenergiesystemen

Bij geothermie en warmte koude opslag is vooral gekeken naar interferentie tussen meerdere wko-systemen en niet naar de keuze voor de benodigde capaciteit in bodem voor de uitbreiding van dat soort systemen en de risico's voor de bodem.

Verticaal kabels en leidingen systeem:

Vanuit het perspectief van de bodem is het een goed initiatief om te zoeken naar verticale ordening en daarvoor een pilot te starten om ruimte beslag te minimaliseren en toebrengen van schade aan de bodem maximaal te reduceren.

Energieplannen:

Bij het opstellen van energieplannen als onderdeel van stedenbouwkundige plannen wordt aandacht besteed aan de behoefte aan de uitbreiding van capaciteit. Daar mist onze raad ook aandacht voor het effect op de bodem en onderzoek naar mogelijkheden de bodem minimaal schade te berokkenen.

Bodemkwaliteit

In hoofdstuk 4 is vermeld dat gebruik wordt gemaakt van de beleidsruimte, die de Omgevingswet biedt, voor bodembeleid om naast het reguliere instrumentarium door middel van sectorale en themagerichte programma's lokaal beleid te maken. Niet duidelijk is waaraan wordt gedacht. Is in het LUBO niet meer te zeggen over de sectorale en themagerichte programma's? En doelt u hier op de toepassing van basisbeginselen uit de Omgevingswet, zoals het voorzorgsbeginsel; het beginsel van preventief handelen; het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron bestreden moeten worden; het beginsel dat de vervuiler betaalt; combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies; kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwenteling wordt voorkomen? Dat juicht onze raad toe.

Onze raad steunt het plan mogelijkheden te inventariseren om vitale bodems te stimuleren. Doel van een vitale bodem zou overigens niet betere groei moeten zijn, maar biodiversiteit.

Om de biodiversiteit te bevorderen zal zo veel mogelijk gebiedseigen grond toegepast moeten worden, ook is het beter om de grond niet overal af te dekken. Voor de aanplant van nieuwe bomen is volgens het LUBO ruimte in de ondergrond nodig.

Om de biodiversiteit in de bodem te waarborgen en/of verbeteren is afstemming tussen ondergrond en ontwikkelingen boven de grond belangrijk. Het gaat naar de mening van onze raad om meer dan louter de ecologische wisselwerking, maar ook over bestaande bodems als uitgangspunt, beheer met bijvoorbeeld gebruik van strooisel, het creëren van bodemrust. Het gaat om ontwikkeling en behoud van gezonde bodems, waar natuurlijke processen kunnen plaatsvinden en waarboven verharding beperkt is. Een gezond bodemleven bestaat uit talloze organismen, denk aan schimmels, bacteriën en ongewervelde dieren. Hun aanwezigheid is van vitaal belang voor bovengrondse biodiversiteit want er is een bepalende wisselwerking met het leven bovengronds. Vegetaties floreren beter bij een passende vitale bodem. Deze ecologische kwaliteit is er alleen wanneer lucht en water kan doordringen in de grond. En een betere vegetatievorming komt weer ten goede aan de overige bovengrondse biodiversiteit waar overigens een groot deel ook weer (b.v. vogels, egels voor voedsel) afhankelijk is van een gezonde bodembiodiversiteit.

Bovendien heeft een bodem met een hoog diverse (vooral wilde) begroeiing een aanzienlijk hoger waterabsorptievermogen dan kalere, arme bodems wat weer van belang is voor klimaatadaptatie. Voor een gezonde bodem is het dus uiterst belangrijk om deze zo min mogelijk te verstoren.

Advies 3

Onze raad adviseert meer aandacht te besteden aan biodiversiteit en uitgebreider in te gaan op de wijze

waarop invulling gegeven moet gaan worden aan afstemming tussen ondergrond en ontwikkelingen boven de grond. Het zou goed zijn hier ook al aandacht aan te besteden bij de uitvoering van reeds geplande projecten en daarmee leerervaringen op te doen.

Daarnaast adviseert onze raad in te gaan op de vraag hoe met bestaande vegetaties om te gaan en meer ruimte voor groen, zoals bomen, vrij te maken met voldoende ruimte voor een gezond uitstralend wortelpakket.

In het hoofdstuk over organisatie geeft u aan dat u de implementatie van het advies van onze raad in de periode 2024 – 2030 ter hand wilt nemen. Dat is een lange periode en onduidelijk is of al op korte en middellange termijn iets aan de implementatie kan worden gedaan.

Het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptie en Biodiversiteit heeft de intentie van een integrale aanpak en een programmatische, adaptieve benadering incl. leren-door-te-doen. Er is ook gekozen voor een focus op meekoppel-kansen (vergroening, biodiversiteit, klimaat, infrastructuur) bij projectkeuze- en ontwikkeling. Dit zal ook zijn beslag krijgen bij een aantal wijkvernieuwingen waar intensief in de bodem wordt ingegrepen (b.v. vernieuwing van rioleringen). Volgens onze raad ligt het voor de hand dat het LUBO hierbij aansluit om ervaring op te doen met het testen van mogelijke maatregelen voor bodembescherming.

Advies 4

Onze raad adviseert een stappenplan met tijdpad te maken voor de implementatie en daarbij ter onderbouwing aan te geven wat de voorwaarden zijn voor het implementeren en wanneer aan die voorwaarden kan worden voldaan. Bijvoorbeeld dat bepaalde beheermaatregelen ingevoerd kunnen worden bij de volgende aanbesteding op een bepaald tijdstip.

Bodemsanering

Aangegeven is dat er 14 zogenaamde spoedlocaties van bodemverontreiniging zijn, die vanwege risico voor verspreiding nog behandeling, zorg of nazorg behoeven. De risico's voor de volksgezondheid van deze locaties zijn volgens het LUBO 'beheerst'. Onze raad heeft daarbij behoefte aan uitleg over de risico's die spelen en de beheersmaatregelen en een onderbouwing van de beoordeling van de veiligheid.

Organisatie

Om een integrale afweging te kunnen maken over het gebruik van het water- en bodemsysteem bij beslissingen op project-, gebieds- en stadsniveau maakt het directieteam op organisatorisch niveau meer capaciteit vrij en laat u instrumentarium ontwikkelen. Daarbij geeft u prioriteit aan het opstellen van een afwegingskader en een uniform digitaal systeem.

Positief dat Leiden één en ander laat neerslaan in een Grand Design.

Goed dat u bij het versterken en verzwaren van de energie-infrastructuur met de gemeenten in de Westflank dit instrumentarium inzet bij de beoordeling van ruimteclaims (plaatsing van een nieuw 150kV en 50kV station en grote kabeltracé's). Hetzelfde geldt voor de warmtetransitie.

Tot slot concludeert onze raad dat in dit LUBO 2024-2030 al een aanzet wordt gegeven voor het ontwikkelen van instrumenten voor een actiever bodembeleid, maar missen wij de aandacht voor bodem en ondergrond als onderdeel van een integrale aanpak en concrete stappen daarin. Wij achten het van belang ok ook al op korte en middellange termijn ervaring op te doen met de wijze waarop vitale bodem te beschermen en stimuleren is en adviseren die ervaringen gericht te bundelen en delen.

Met vriendelijke groet,

namens de Leidse Milieuraad

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized capital letter 'R' followed by a long horizontal stroke that tapers to a point on the right. There are some faint marks above and below the main stroke.

Rob Boerée, voorzitter